

Rant (Faiz) Gelirlerinin ve Asgari Ücretin Vergilendirilmesi

Güneri AKALIN*

Giriş

Türk Gelir Vergisi sisteminde yapılmak istenen yeniliklerden ikisi; rant (faiz) gelirlerinin vergilendirilmesi ve asgari ücretin vergi dışı bırakılmasıdır. Başlıktan da anlaşılacağı üzere, Türkiye'deki faktör piyasasındaki, iki farklı faktörün; sermaye (menkul sermaye) ve emeğin vergilendirilmesi ile ilgili bir düzenleme yapmak için, bir siyasal iradenin olduğu gözlenmektedir. Böyle bir değişikliğin yapılmasından önce; konunun kamuoyunda tartışılmasına yardımcı olmak üzere, öncelikle üniversitelerimizdeki maliyecilerin görüşlerini bildirmelerinin yararlı olacağı kanısıyla, bu makale kaleme alınmaktadır.

Aslında yukardaki iki değişikliğin birlikte değerlendirilmesi, yani toplam vergi gelirleri tutarı veri iken; asgari ücret vergi gelirleri kaybının, faiz gelirlerinin vergilendirilmesi ile telafisi, denk bütçe yansımaya örnek teşkil edebilir. Ancak bunların GV'ne ait varidat ayarlamasının iki farklı kalemi olduğu, akılda tutulmalıdır.

Rant (Faiz) Gelirlerinin Vergilendirilmesi

Burada faiz gelirlerinin vergilendirilmek

istenmesinin gerekçesi; vergilerin genelliği veya eşitlik ilkesi gibi mali bir neden, ya da faize karşı olmak yani faizi haram saymak gibi ahlaki bir değer yargısı olabilir.

Öncelikle faiz, iktisat bilimindeki dört üretim faktöründen birisinin yani sermayenin fiyatıdır; ve bu fiyat sermayenin marjinal ürün hasılatına eşittir. Bir başka deyişle; deneysel olarak hesaplanıp ispatlanabilir: Dolayısıyla bir kandırmacaya dayanan fiktif bir unsur değildir. Faizin bulunmadığı bir ekonomide; sermaye faktörünün fiyatı, likidite tercihinin fiyatı, tüketimden vazgeçmenin fiyatı, zaman tercihinin fiyatı (iskonto oranı) yok demektir. Bu takdirde, faizin bulunmadığı bir ekonominin (sosyalist veya fundamentalist), bir piyasa ekonomisi ile rekabet edebilmesi, fiyatlar kümesinin eksik ve çarpıtılmış olmasının yaratacağı israf nedeniyle mümkün değildir. Örneğin yatırım projelerinin değerlendirilmesi için; elde hiç bir iskonto oranı kalmamaktadır. Ancak bütün bunlardan sonra; mevcut aşırı faiz politikasının da, devletin düşük kur ve yüksek enflasyon politikalarının sonucu olduğunun; faiz fiyatının çarpıtılmasına ve neticede israfa yol açan bir müdahalesinden kaynaklandığının da bilincinde olmak gerekir. Dolayısıyla ilk yapılması gereken şey; devletin, faiz vergilendirmesi veya faize bir tavan koyması yerine, düşük kur ve enflasyon (açık bütçe) politikala-

Prof. Dr. Güneri Akalın, Hacettepe Üniversitesi Maliye Bölümü

rından vazgeçmesidir.

Rant (Faiz) Gelirlerinin Vergilendirilmesi Lehindeki Görüşler:

Öncelikle faiz gelirinun vergilendirilmesi konusu, GV'nin kavradığı dört faktör gelirden birisi olması; böylece vergilerin genelliği ilkesi nedeniyle savunulabilir. Dolayısıyla hazine bonoları faizinin, sermaye piyasasından elde edilen hisse senedi gelirlerinin ve mevduat faizinin vergilendirilmemesi düşünülemez.

İkinci olarak; yatay ve dikey eşitlik nedeniyle, sermaye gelirlerinin yani faizin vergilendirilmesi ve hatta ayırım nazariyesi nedeniyle vergi yükünün, ücrete bakışla daha ağır tutulması da savunulabilir

Son olarak ahlaki açıdan; helal olan kazançlar ve vergilendirilirken; haram olan faizin muaf tutulması, inananlar açısından eleştiri konusu yapılabilir.

Faiz Gelirinin Vergilendirilmemesi Lehindeki Görüşler:

Öncelikle müterakki bir GV'nin; netice itibariyle faiz ve kar gelirleri üzerine yükleneceği açıktır. Zira faiz gelirlerinin üst gelir gruplarında toplanması beklenmelidir. Ancak eşitlik adına 'ayırım nazariyesi'ne paralel olarak müterakki GV ile vergi yükünün ücretten faize kaydırılması; faktör fiyatlandırmasını çarpıtarak israfa yani etkinlik kaybına yol açar. Bunun anlamı, faizin müterakki bir GV sistemi içerisinde vergilendirilmesi; neticede daha küçük bir milli gelir demektir.

İkinci olarak; tasarrufların vergi matrahından düşülmesine izin verilmediği bir GV sisteminde; faiz gelirlerinin vergilendirilmesi çifte vergilendirmeye yol açar. Bir başka deyişle; tasarruf gelir vergisi matrahında vergilendirildikten sonra, ertesi yıl faiz geliri elde etmesi ile, ikinci kez vergilendirilmekte ve bu süreç her yıl tekrarlanmaktadır. Oysa birey ta-

sarruf edeceği yerde tüketse; bir daha gelir vergisine muhatap olmayacaktır.

Üçüncü olarak; ahlaki açıdan, J.S. Mill'in dediği gibi, sermayenin kaynağı olan tasarrufları vergilendirilen hiçbir vergi sistemi, adil sayılamaz. Zira, çok çalışın, çalıştıklarının bir kısmını tüketmeyip tasarruf eden insanları vergilendirirken; buna karşılık aylak ve sadece tüketen insanları vergi dışı bırakmanın adil olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira bir vergi sisteminin vergilendirmesi gereken eylem; milli gelire ne kadar katıldığı (gelir) değil; milli gelirden ne kadar çekildiği (tüketim) olmalıdır. Faiz, katma değer, dolayısıyla milli gelirin bir parçasıdır ve faizin vergilendirilmemesi; tasarrufun fiyatının ve dolayısıyla tasarruf hacminin düşürülmesi demektir.

Dördüncü olarak; kalkınma açısından bakıldığında, tasarruf, işsizlere istihdam sağlanması nedeniyle dışsallık yaratan bir eylemdir. Böylece tasarrufun fiyatı olan faizden vergi alınması yerine, sübvansede edilmesi gerekir. Bir başka deyişle, tasarrufların faizinden vergi alınacağına; devletin ek bedel ile tasarrufçuyu ödüllendirilmesi yerinde olur. Zira yatırım indirimi müessesesi ile büyük müteşebbislerin vergi yükünü sıfırlayan devletin, tasarrufçunun faiz gelirini vergilendirmesi politikasının, tasarruf hacminin düşmesi, kalkınma hızının yavaşlaması yanında; servetin temerküzüne de yol açtığı açıktır. Aslında yatırım müessesesi korunurken; tasarruf faizinin vergilendirilmesi servet ve gelir dağılımını bozar.

Beşinci olarak; faiz vergilendirilse bile, kapalı bir ekonomi modeli içerisinde düşünülürse; tasarruf eğilimi düştüğü için, sermaye arzı kısıldığından; faiz üzerindeki vergi yükü, arzı sabit olan faktör geliri ücrete doğru kaydırılır. Dinamik bir büyüme modeli içerisinde; tam istihdam öncesi yani yaygın işsizliğin olduğu ekonomilerde arzı kit ve esnek faktör (sermaye) üzerindeki vergi yükünün; arzı sabit ve bol olan faktör (emek) üzerine yansıtıl-

ması beklenmelidir. Dolayısıyla Türkiye'de faiz vergilendirilse bile, dinamik yansıma nedeniyle, vergiyi ücretin ödemesi kaçınılmazdır.

Altıncı olarak; açık bir ekonomide, uluslararası mobilitesi olan sermaye faktörünün geliri olan faizin vergilendirilmesinin; yurt içinde tasarruf eğiliminin düşmesi ile birlikte; ekonomiden sermaye ihracını da gündeme getirmesi kaçınılmazdır. Yabancı sermayeyi teşvik eden bir ekonominin, kendi milli sermayesini vergilendirerek kaçırmaya kalkmasının irrasyonelliği, açıklanmayı gerektirmeyecek kadar aşıkardır.

Neticede bir geri kalmış ekonomide kaynak tahsisinde; kıt faktör olan sermaye aleyhine vergi düzenlemeleri yapmak, ne etkinlik ne de eşitlik açısından savunulabilir bir gelişme değildir. Faizin vergilendirilmesi, Türk ekonomisinin daha **düşük** kalkınma hızına, milli gelir hacmine ve istihdam artışına yani yoksulluğa yönelmesi demektir.

Faiz Vergilendirilmesinin Muhtemel Etkileri:

Aslında mevcut yüksek faizin, temelde iki yanlış politikadan, yüksek enflasyon yani kamu açıklarından ve düşük kur politikasından kaynaklandığını ifade etmek gerekir. Dolayısıyla bu şartlar devam ederken; faiz gelirlerinin vergilendirilmesinin ve/veya faiz tavan konulmasının aşağıdaki sonuçları doğurması gerçekçi bir beklayıştır.

Öncelikle, faiz gelirlerinin vergilendirilmesi halinde; 1994 Nisan krizine benzer gelişmelere yol açılacağı açıktır. Eğer hatırlanırsa; 1994 krizi, Vergi Reform Komisyonu önerileri doğrultusunda; hazine bonusu, mevduat faizleri ve hisse senedi kazançlarının vergilendirilmesi yolunda 1993 Sonbaharında yapılan ve yılbaşında yürürlüğe girmesi beklenen yasal düzenlemeler sonucunda; döviz piyasasında Aralık ayından itibaren arka arkaya gelen devalüasyonlarla başladı. Bir başka deyişle; faizlerle

ilgili zorlamalar, döviz piyasasında otomatik devalüasyonlar ve sıcak para kaçışları ile sonuçlanır: Ayrıca böyle bir zorlama halinde, tıpkı 1994 yılında olduğu gibi, sermaye piyasasının tekrar çöküşü beklenmelidir. Zira faize tavan koyarak veya vergilendirerek reel faizin azaltılmak istenmesi halinde; sadece ranta, daha doğrusu banka sektörünün gelirlerine müdahale edilmekle kalınmaz; likidite tercihi, zaman tercihi (iskonto oranı), tasarrufun fiyatı, sermaye faktörü bedeli de düşürülmüş olur. Para, sermaye ve mal piyasalarının; bu tür bir dış müdahaleye olumsuz tepki vermesi kaçınılmazdır.

Aslında şikayet konusu olan; rant geliri diye anılan hazine bonusu faizlerinin % 80'inin; yerli ve yabancı banka sisteminin eline geçmesidir. Ancak banka sisteminin ayakta kalabilmesi yani mevduatının faiz giderlerini ödeyebilmesi; hazine bonusu faizi gelirleri ile mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla faizlerle ilgili yeni düzenlemelerin, banka sisteminde tıpkı 1994 yılında olduğu gibi, iflaslara yol açması beklenebilir. Zira banka sistemimizin ana borçlusu hazinenin, vergi veya regülasyon (tavan) işlemleri ile faiz yükünü hafifletmesi halinde; bazı bankaların, risklerini taşıyamayacak duruma düşmeleri mümkündür. Daha doğrusu Türk banka sistemini ayakta tutan, mevduat garantisinden ziyade, hazine bonoları faizlerinin sürekliliği teminatıdır. Dolayısıyla şikayet konusu rant gelirleri (faizler) ile mevduat, yani tasarruf hacmi arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır.

NE YAPILABİLİR?

Türkiye; (1) enflasyon (açık bütçe) (2) düşük kur (3) geri kalmışlık ve (4) ülke riski faktörleri yüzünden, yüksek faiz ekonomilerinden biri olmak durumundadır. Faiz ise ekonomimizde; sermayenin, likidite tercihinin, tasarrufun ve zaman tercihinin fiyatıdır. Faizi vergi veya tavan koyarak regüle etmeye çalışmak demek; tüm yurt içi fiyatlar sistemini, pi-

yasa yerine, kısmen de olsa devletin düzenlemesine izin vermek demektir. Bölüşüm veya adalet nedeniyle faize yapılacak bir devlet müdahalesinin; netice itibariyle kaynak tahsislerinde etkinsizlik yani israf yaratması nedeniyle yoksulluğa yol açması kaçınılmazdır. Sosyalist bloğun tarihi, bu konuda bir ibret belgesidir. Uygarlığın insanlığa armağan ettiği en önemli iki kurum -eğer ahlak sistemleri dışarda tutulursa- piyasa ekonomisi ve demokrasidir. Piyasa ekonomisi ile, yani serbest tüketici tercihleri ile ihtilafli duruma düşmek; neticede uygarlığa muhalefet etmek anlamındadır.

Böylece, ideolojik nedenlerle faize müdahale etmek yerine; faizin özellikle bölüşüm konusunda yarattığı şikayetleri ortadan kaldıracak piyasa aksaklıklarının ve devlet müdahalelerinin giderilmesine çalışılması daha doğru olacaktır. Kaldı ki Türkiye, faizin işlediği dış alemle yani piyasa ekonomileri ile (AB, OECD, IMF, IBRD) entegre olmuş durumdadır. Bu amaçla şu önlemler alınabilir:

1- Vergi sistemimiz gelirden, tüketim üzerine kaydırılmalı ve **az tüketenden az, çok tüketenden çok** vergi alınmalıdır. Tek ve düşük oranlı GV tarifesine geçilmelidir.

2- Bireysel ve kurumsal tasarrufların GV matrahından düşülmesine izin verilmelidir.

3- Tasarrufun yarattığı dışsallıklar, ve çifte vergilendirmeyi önlemek için, faiz dahil tüm sermaye gelirleri vergi dışı bırakılmalıdır.

4- Kamu finansman dengesi sağlanarak, enflasyona son verilmelidir.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, yukarıdaki önerilerle, hem tasarrufların hem de faiz dahil menkul ve gayrimenkul sermaye iradının GV matrahından düşülmesi yoluyla bugünkü çifte vergilendirme yerine, çifte indirim ikame edilmektedir. Aslında çifte indirim de, çifte vergilendirme gibi eleştiri konusu

yapılabilecek bir husustur. Bununla birlikte gerek geçmişteki çifte vergilendirmenin telafisi, gerekse tasarrufların sağladığı pozitif dışsallıklar nedeniyle; hem tasarrufların hem de menkul ve gayrimenkul sermaye iradının GV matrahından düşülmesinde yarar vardır. Yalnız Türkiye'de tam istihdama ulaşıldıktan sonra, çifte indirimden vazgeçilerek, sadece sermaye iradının tek oranlı düşük bir tüketim tipi GV ile kavranması yerinde olur. Zira unutulmamalıdır ki; GV'nin belki tek rasyoneli, Keynes'in iddia ettiği gibi gelişmiş tam istihdam ekonomilerinde; eksik tüketimi ve tasarruf paradoksunu gidemesidir. Oysa bir az gelişmiş ülkede tasarrufların ve sermayenin iradının vergilendirilmesinin, tutarlı bir gerekçesi bulunmadığı gibi, işsizlik yarattığı için gelir dağılımını bozması ve kalkınmayı geciktirmesi gibi etkileri de oluşur.

Bütün bu yukarıda savunulan görüşlerin yanlış ve gayri adil olduğu; dolayısıyla faizin derhal vergilendirilmesi gerektiği de iddia edilebilir. Ancak kalkınmada iç tasarrufların (sermayenin) yetersizliğini çeken böyle bir tam istihdam öncesi, yani yaygın işsizliğin bulunduğu bir ekonomide, tasarrufların ve getirilerinin (faizin) vergilendirilmesinin iktisadi gelişmeyi ne yönde etkileyeceği dikkate alınarak karar verilmelidir. Bugün rant ekonomisi diye adlandırılan ve şikayet konusu olan aşırı yüksek faizin; (gerçekçi kur + denk bütçe + piyasa disiplini) ile % 10'un altına çekilmesi ve normal işlevlerine geri döndürülmesi mümkündür. Nitekim 1970'lerin başında Türkiye'de hazine bonusu faiz oranı % 6.5 civarında idi. Türkiye VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda iç tasarruflarını GSMH'nin % 20'sinden % 30'una çıkartmayı programlanırken, tasarrufun fiyatı faizin vergilendirilmesi, kalkınmayı yavaşlatmaktan öteye, işsizleri cezalandırmak anlamındadır. Aslında Maliye Bilimi de, ideolojilerin ve ahlaki değer yargılarının tükendiği noktada başlar.